

TAŞRADAN BİR EDEBİYAT MEKTEBİNE: ALİ HAYDAR HAKSAL VE YEDİ İKLİM

İmdat Demir — Filozof Kirpi

ÖZET

Ali Haydar Haksal ve Yedi İklim üzerine bu çalışma, taşrada başlayan bir hayatın yazarlığa, düşünsel mücadeleye ve kolektif yayın emeğine dönüşmesini beş bölümde inceler. Aile çevresi, erken kayıplar, kesintili öğrenim ve dinî eğitim, Haksal'ın oluşumunu açıklayan bağlamlar olarak değerlendirilir; biyografiyle eser arasında doğrudan nedensellik kurulmaz. Öykücülüğünde yalnızlık, yabancılaşma, benlik arayışı, şehir ve kutsalla ilişki öne çıkar. İç monolog, çağrışım, ironi ve şiirsel anlatımın imkânları araştırılırken duygusal tekrarın, soyutlamanın ve deneme diline yaklaşmanın karakterleri gölgeleme ihtimali sorgulanır. Fikrî dünyasında İslâmî aidiyet, medeniyet tasavvuru ve ahlâkî sorumluluk belirleyicidir. Kendi çevresindeki iktidar tutkusuna, yalana ve çıkar ilişkilerine yönelttiği itirazlar önemsenirken kavramları kökenlerine göre değerlendirmesinin ve toplumsal sorunları vicdan merkezli açıklamasının sınırları tartışılır. Yedi İklim, kuruluşundan yayın kesintisine ve yeniden çıkışına uzanan süreçte arkadaşlık, editörlük, teknik hazırlık ve dağıtım emeğiyle oluşmuş bir edebiyat ortamı olarak ele alınır. Genç yazarlara sağladığı imkânlar ve usta-çırak ilişkisi, bağımsızlaşma ve farklılaşma hakkıyla birlikte değerlendirilir. Özel sayıların kültürel hafızaya katkısı vurgulanırken düşünsel aidiyetin karşılaştırmalı okumayı daraltması ve vefanın eleştiriyi susturması ihtimalleri üzerinde durulur. Haksal'ın mirası, eserlerinin yeni okurlarla kurabileceği ilişki, görünmeyen emek sahiplerinin katkıları ve derginin sürdürülebilirliği üzerinden tartışılır. Kişisel fedakârlığın kurumsal kırılma eğilimi örneği hatırlatılır; sorumluluk paylaşımı, editöryal açıklık, kütüphanenin korunması ve erişilebilir arşiv önerilir. İnceleme, insanî saygıyla estetik yargıyı ayırarak Haksal'ın birikimini kazandırdıkları ve sınırları bakımından okumaya çağırır. Kalıcılığın, hatırayı tekrarlamaktan çok eserleri yeniden okumaya ve eleştirmeye bağlı olduğunu savunur. Böylece dergi çevresi, tanınmış isimlerin başarılarıyla anlatılmaz; ayrılanların, yazmayı bırakanların ve yayın işlerini üstlenenlerin deneyimlerine de açıktır. Gelecek kuşakların bu mirasla kendi sorularını sorarak ilişki kurabilmesi, çalışmanın temel kaygısını oluşturur.

1

1. TAŞRADAN EDEBİYATIN MERKEZİNE: ALİ HAYDAR HAKSAL'IN OLUŞUMU

Bir yazarın hayatına doğduğu yerden başlamak kolaydır. Güç olan, o yerin insanın içinde nasıl yaşamaya devam ettiğini anlamaktır. Köyden ayrılan herkes köyü geride bırakmaz; kimi, şehrin en kalabalık caddesinde bile çocukluğunun sessizliğini taşır. Ali Haydar Haksal'ın oluşumunu araştırırken bu ihtimali akıldan tutmak gerekir. Fakat hayatındaki her kaybı bir öykünün açıklamasına dönüştürmek, edebiyatı biyografinin tutanağına indirger. Yaşanmışlık yazara malzeme verir; o malzemenin hangi cümlede kırılacağına, hangi suskunlukta büyüyeceğine edebî çalışma karar verir. Haksal'a yaklaşırken ilk dikkatimiz burada olmalı: Hayatın izlerini ararken eserin kendi hareketini boğmamak.

Haksal, 1951'de Bingöl'ün Yayladere ilçesine bağlı Hasköy'de doğdu. Babası öğretmen Mustafa Celalettin Haksal, dedesi müderris İsmail Hakkı Efendi'ydı. Bu aile çevresinde dinî bilgiyle öğreticilik tecrübesinin yanı sıra bulunması, yetiştiği ortamın önemli özelliklerinden biridir. Babasını 1960'ta kaybetti; öğreniminde kesinti yaşadıktan sonra Elazığ İmam Hatip Lisesini, ardından 1979'da Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve

Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Bu güzergâh, onun eğitim hayatının kesintisiz bir yükseliş çizgisi izlemediğini gösteriyor. Çocuklukla yetişkinlik arasına bekleme, yoksunluk ve yeniden başlama girmiştir.

Buradan hemen "Babasını kaybettiği için yalnızlığı yazdı" sonucunu çıkarmak caziptir. Böyle bir cümle, açıklama kolaylığı uğruna insanı küçültür. Aynı kayıp farklı insanlarda farklı karşılıklar bulabilir; benzer yalnızlık anlatıları, birbirinden bütünüyle ayrı hayatlarda doğabilir. Babanın ölümü biyografik bir olgudur. Bu ölümün anlatının sesine, zaman duygusuna veya karakterlerin ilişkilerine nasıl geçtiği ise eserlerde gösterilmesi gereken bir meseledir. Eleştirinin ahlâkı burada başlar: Yazarın acısını kendi yorumumuzun hazır delili saymamak. Çocukluk, yetişkinin edebî başarısını açıklamak için tüketilecek bir hammadde değildir; korunması gereken insanî bir geçmiş de taşır.

Taşra meselesini de aynı dikkatle ele almalıyız. Türkiye'de taşra çoğu zaman iki hazır resim arasında sıkıştırılır: Geri kalmışlığın karanlık mekânı yahut bozulmamış hayatın son sığınağı. İkisinde de yaşayan insanın yüzü silinir. Oysa yakınlıkla baskı, dayanışmayla dışlama, hafızayla alışkanlık aynı sokakta bulunabilir. Haksal'ın yetiştiği çevreyi anlamak, ona peşinen bir saflık atfetmeyi gerektirmez. Asıl araştırılacak olan, küçük yerleşimlerin insan ilişkileriyle şehirdeki karşılaşmalar arasında hangi duyarlılıkların taşındığıdır. Bir yabancıya bakışı, evin içindeki mesafe, kalabalığın ortasında duyulmayan ses: Taşra ile şehir arasındaki geçiş, edebiyatta bazen böylesine küçük ayrıntılarda belirir.

İmam hatip eğitimiyle edebiyat öğreniminin aynı hayat içinde birleşmesi ayrıca önemlidir. Haksal, dinî kavramların gündelik kullanımına aşina bir çevreden gelmiş, üniversitede dili ve edebiyatı disiplinli bir inceleme alanı olarak karşılaşmıştır. Daha sonra "Kur'an-ı Kerim'de Güzel Kavramı" üzerine yüksek lisans çalışması hazırlaması da güzellik meselesine dinî düşünce içinden yöneldiğini gösterir. Buradan çıkarılabilecek ihtiyatlı yorum şudur: Onun oluşumunda estetik ile inanç arasında bir temas arayışı vardır. Fakat bir araştırmancının konusu, yazarın bütün edebî tercihlerini açıklamaz. Güzel hakkında düşünmekle güzel bir anlatı kurmak, birbirine yakın fakat ayrı emekler ister.

Bu ayırım, Haksal'ın yazarlığını değerlendirirken belirleyici olacaktır. Dinî hassasiyet, okurun karşısına getirilen insanı daha dikkatle görmeye yardım edebilir. Aynı hassasiyet, karaktere önceden hazırlanmış bir hüküm de giydirebilir. Hangi ihtimalin gerçekleştiğini yazarın kimliğinden öğrenemeyiz; cümleye, sahneye ve karakterin hareket alanına bakmamız gerekir. İnançlı bir yazarın eserinde tereddüt, öfke, başarısızlık ve çelişki bulunması, edebî derinliğin imkânları arasındadır. İnsan kendi doğrularıyla bile yaralanabilir. Haksal'ın oluşumunu incelemek, onun hangi değerlere bağlandığını belirlemenin yanında, bu bağlılığın karşılaştığı insanî güçlükleri araştırmayı da gerektirir.

Yazarlık yöneliminin belirginleşmesinde dergi çevresinin somut bir etkisi vardır. Haksal, 2023'teki söyleşisinde Maver'a'ya bir dosya şiir ve bir dosya öyküyle gittiğini, kendisine öyküye yönelmesinin tavsiye edildiğini anlatır. Kendi anlatımında bu yönlendirmeyi isabetli bulur. Burada edebiyat tarihinin küçük fakat öğretici bir sahnesi bulunuyor: Henüz yayımlanmamış dosyalar, onları okuyan kişiler, verilen bir karar ve kararın ardından sürdürülen çalışma. Yazarın oluşumu, yalnız başına yaşanan içsel bir aydınlanma kadar, bir başkasının dikkatli okumasıyla da ilgilidir.

Usta-çırak ilişkisinin kıymeti, bu dikkatli okumada ortaya çıkar. Genç bir yazar kendi sesini her zaman doğru işitemez; sevdiği bir cümleyi eserinin gerektirdiğinden fazla önemseyebilir. Dışarıdan gelen yetkin bir göz, onun göremediği imkânı fark edebilir. Bununla birlikte, yönlendirme ilişkisinin bir sınırı vardır. Ustanın beğenisi zamanla mutlak ölçü hâline gelirse, yetişen yazar kendi denemesinden çekinebilir. Haksal'ın kendisine yapılan yönlendirmeyi benimsemesi onun kişisel tecrübesidir; buradan bütün gençlerin aynı yoldan geçmesi gerektiği hükmü çıkmaz. Bir edebiyat çevresinin öğreticiliği, kendisinden farklılaşan kalemlere açabildiği alanla da anlaşılır.

İlk öykü kitabı *Evdeki Yabancı* 1986'da yayımlandı. Ardından gelen *Sesim Bana Yetmiyor*, 1987 Türkiye Yazarlar Birliği Hikâye Ödülü'nü aldı. Bu tarihler, Yedi İklim'in kuruluşuyla birlikte düşünüldüğünde dikkat çekicidir: Kitaplarıyla belirginleşen bir yazar, aynı dönemde başkalarının metinlerine de yer açacak yayın faaliyetinin sorumluluğunu üstlenmektedir. Yazmakla yayımlamak farklı dikkatler ister. Kendi metnin iç ritmini dinleyen kişi, editör masasında farklı sesleri değerlendirmek zorundadır. Haksal'ın hayatında bu iki emeğin birbirini nasıl beslediği, nerelerde birbirinin zamanını daralttığı ayrıca araştırılmalıdır.

Yedi İklim'in Mart 1987'de başlayan yayın hayatı, Haksal'ın oluşumunda kolektif çalışmanın ağırlığını artırır. Dergi arkadaşlarıyla birlikte kurulmuş, 1989'da ara verdikten sonra 1992'de yeniden yayımlanmıştır. Bu kesinti, kültür tarihini yalnızca kuruluş yıldönümleriyle anlatmanın yetersizliğini hatırlatır. Bir derginin tarihi, çıkamadığı ayları da içerir. Fakat söz konusu aranın nedenlerini belge görmeden kişisel fedakârlık veya maddî imkânsızlık hikâyesiyle dolduramayız. Bildiğimiz, yayının durduğu ve yeniden başladığıdır. Bu iki olayın arasındaki emek, yazışmaların, tanıklıkların ve yayın belgelerinin yardımıyla görünür kılınabilir.

Haksal'ın ticaretle uğraşmış olması da bu hayatın edebiyat dışındaki maddî zeminini hatırlatır. Yazar, gündelik geçim ilişkilerinden bağımsız bir varlık değildir. İşin saati, ailenin ihtiyacı ve yayın faaliyetinin gideri, yazıya ayrılacak zamanı etkiler. Bununla birlikte ticaretle derginin finansmanı arasındaki bağ, ancak somut kayıtlarla kurulabilir. Burada önemli olan, edebî üretimin arkasındaki çalışma hayatını görmektir. Kitabın kapağında tek isim yazabilir; o kitabın yazılabildiği saatlerin çevresinde başkalarının emeği, ertelenmiş işler ve karşılanması gereken ihtiyaçlar bulunur. Edebiyat sosyolojisi, masanın üzerindeki metinle masanın kurulabilme şartlarını birlikte inceler.

Haksal'ın oluşumunda bu yüzden tek bir başlangıç anı aramak yetersiz kalır. Aileden gelen bilgi mirası, kesintili öğrenim, dinî eğitim, edebiyat disiplini, okunan dosyalar ve dergi arkadaşlığı farklı zamanlarda birbirine eklenmiştir. Bunlardan hiçbirisi tek başına eserin değerini garanti etmez. Bir sonraki aşamada, bu hayatın edebiyata ne taşıdığını öykülerin ayrıntılarında aramak gerekecek: Bir karakterin odaya girişinde, konuşmanın yarıda kalışında, anlatıcının görüp de açıklamadığı yerde. Biyografinin bize açtığı kapıdan girdikten sonra, metnin içinde kendi gözümüzle bakmalıyız.

Filozof Kirpi: "Bir yazara vefa, onun cümlesinin önünde kendi hükmünü de sınavabilmektir."

2. İÇ DÜNYANIN KIRIK AYNASI: ÖYKÜCÜLÜĞÜ, DİLİ VE ESTETİĞİ

Bir evin kapısını açmak, oraya ait olmak için yeterli midir? İnsan kendi odasında, kendi eşyalarının arasında da yabancılaşabilir. *Evdeki Yabancı* başlığının açtığı düşünce alanı burada başlar. Ev, gündelik dilde korunmanın ve tanınmanın mekânıdır; yabancılık bu güveni içeriden sarsar. Haksal'ın kitabını tanıtan yayınevi de şehirde yaşayan bireyin yabancılaşmasını ve kutsalla ilişkisindeki kopuşu öne çıkarır. Ancak yayınevinin sunduğu açıklama bir okuma çerçevesidir; eserin bütün anlamlarını kapatacak son söz sayılamaz. Başlığın düşündürdüğü daha geniş bir mesele vardır: İnsan, kendisine en yakın olanı hangi şartlarda tanıyamaz hâle gelir?

Haksal'ın öykücülüğüne bu soruyla yaklaşmak, yalnızlığı bir konu başlığı olmaktan çıkarır. Yalnızlık anlatının kuruluşuna da geçebilir: Konuşma kesilir, zaman ilerlemekte zorlanır, dışarıdaki olayın önüne içeride büyüyen bir hatıra yerleşir. Burada önemli olan, karakterin yalnız olduğunu söylemekten fazlasıdır. Okurun o yalnızlığın süresini ve ağırlığını hissetmesi gerekir. Haksal üzerine yapılan çalışmaların iç monoloğa, çağırışına ve atmosfer kurmaya dikkat çekmesi, değerlendirmeyi bu alana yöneltir. Bununla birlikte, bu bölümün erişilebilen söyleşi ve eleştirilere dayandığını belirtmek gerekir; bütün kitaplar üzerinde yapılmış satır satır karşılaştırmalı bir incelemenin sonuçlarını ileri süremeyiz.

İç monolog, kişinin kendisiyle baş başa kaldığı yerde anlatıya hareket kazandırabilir. Dışarıdan bakıldığında hiçbir şey olmuyor gibidir; fakat içeride utanç, arzu ve korku yer değiştirir. Böyle bir anlatının başarısını olay sayısıyla ölçemeyiz. Asıl ölçü, bilincin hareketindeki ayrımlardır. Başlangıçta kendisini haklı bulan kişi, birkaç çağrışım sonra kendi savunmasının çatlağıyla karşılaşabilir. Fakat iç konuşma sürekli aynı duyguyu başka kelimelerle yinelerse, anlatı derinleşmek yerine uzar. Haksal'ın öykülerinde iç dünyanın ağırlığını değerlendirirken bu ayrımı korumalıyız: Yoğunluk, duygunun tekrarından çok, duygunun değişebilme kabiliyetinde belirir.

Haksal'ı tek biçimde yazan bir anlatıcı olarak görmek de yanıltıcıdır. Mehmet Özger'in incelemesi, ironik öykülerle psikolojik gerilimin ağır bastığı anlatılar ve yazarın "anlık" diye adlandırdığı kısa metinler arasında ayrım yapar. Aynı çalışma, bazı metinlerde zamanın daha belirgin, bazılarında ise belirsiz olduğunu; dilin de anlatının yönelimine göre değiştiğini belirtir. Dolayısıyla bütün külliyatı tek bir "kapalı ve şiirsel anlatım" hükmüne sıkıştırmak, çeşitliliği gözden kaçırır. Eleştirinin işi, bu farklılıkları tarihlendirmek ve örneklerle sınamaktır.

Şiirsellik ise Haksal'ın anlatı dünyasını tartışırken özellikle dikkat isteyen bir kavramdır. Bir cümlemin güzel duyulması, öykü içinde gerekli olduğu anlamına gelmez. İmge, karakterin dünyasını açabilir; anlatıcının hünerini sergilemek için de kullanılabilir. İkinci durumda insan geri çekilir, cümle öne çıkar. Okur, acı çeken kişinin yüzünü görmek yerine yazarın dil işçiliğini seyretmeye başlar. Bu yüzden şiirsel anlatının asıl sınavı, kendi parlaklığını gerektiğinde azaltabilmesidir. Bir sandalye, bir kapı eşiği veya yarım kalmış hareket, uzun bir duygu açıklamasından daha fazla şey taşıyabilir. Dilin başarısı, ne zaman susacağını bilmesinde de saklıdır.

Haksal'ın genç yazarlara verdiği öğüt, bu açıdan kendi eserlerine de uygulanabilecek bir ölçü sunar. Söyleşisinde geniş okumayı, acele etmemeyi ve metni fazlalıklarından arındırmayı önemser; yazarın sevdiği bir imgeyi gerektiğinde çıkarabilmesi gerektiğini söyler. Bu yaklaşım, şiirselliğin denetimsiz bir süsleme olmadığını düşündürür. Fakat poetik ilkeyle tamamlanmış eser arasında her zaman bir mesafe bulunabilir. Bir yazarın savunduğu ölçüye kendi metinlerinde ne kadar uyduğu ayrıca araştırılmalıdır. Kendi cümlesine kıyabilmek, onu sevmekten daha zor bir iştir.

Atmosfer anlatısına yöneltilen en güçlü itirazlardan biri, karakterlerin birbirine benzemesi ihtimalidir. Aynı yalnızlık, benzer sözcüklerle farklı kişilere dağıtıldığında okur, ayrı hayatlar yerine tek bir sesin yankılarını işitebilir. Haksal hakkında Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nde aktarılan eleştiri de bazı öykülerde deneme diline yaklaşılmamasına ve anlatıların birbirine yakınlaşmasına dikkat çeker; belirgin durum ve karakter çevresinde kurulan metinlerin gücünü öne çıkarır. Bu değerlendirme, külliyatın tamamına verilmiş kesin hüküm olarak alınmamalı. Fakat önemli bir sınama önerir: Karakterin kendine ait dili ve davranışı, anlatıcının genel duyarlılığından ayrılabilir mi?

Aynı kaynakta özetlenen "Sayın Başkan'ın Masasında Kalan Çanta", iç dünya ile toplumsal konum arasındaki bağı tartışmaya imkân verir. Yeniden aday olmak isteyen eski milletvekilinin parti merkezinde geçmişteki ağırlığını kaybettiğini fark etmesi, yalnızlığı siyasî ilişkinin içine yerleştirir. Çanta ve içindekiler, geçmiş konumun işaretlerini taşır. Buradan hareketle yapılabilecek yorum şudur: Makamın insana sağladığı tanınma, makam çekilince sinanır. Kişi kendisine gösterildiğini sandığı ilginin ne kadarının göreve yöneldiğiyle karşılaşır. Bu sahnenin eleştirel imkânı, soyut bir yabancılaşma duygusunu somut bir itibar kaybına bağlamasıdır.

Nesnenin anlatıdaki gücü de burada görünür. Çanta yalnızca taşınan eşya olmaktan çıkar; kişinin kendisi hakkında sürdürdüğü iddiayı yüklenebilir. Bunun edebî karşılığı, nesneye baştan bir anlam etiketi yapıştırmadan kurulmalıdır. Okur, eşyanın ağırlığını karakterin onunla ilişkisinden sezebilmelidir. Aynı ölçü mekân için de geçerlidir. Ev, sokak veya oda yalnızca ruh hâlinin dekoruna dönüşürse, dış dünya kendi

varlığını kaybeder. Oysa karakterin duygusuna uymayan ayrıntı, anlatıya direnç kazandırır. İnsan üzgünken sokak çalışmaya devam eder; başkalarının işi, telaşı ve dikkatsizliği onun acısını beklemez. Bu uyumsuzluk, yalnızlığın en sert yüzlerinden biridir.

Haksal'ın modern hayat eleştirisini değerlendirirken toplumsal nedenlerle metafizik yorum arasındaki ilişkiyi de sorgulamalıyız. Yoksulluk, geçim baskısı, otorite ve dışlanma, insanın iç dünyasında iz bırakır. Bunların tamamını kutsaldan uzaklaşmanın sonucu saymak, farklı nedenleri tek açıklamada eritebilir. Öte yandan yalnızca maddî koşullara bakmak da insanın anlam arayışını eksik bırakabilir. Öykünün imkânı, bu katmanları aynı kişinin hayatında karşılaştırabilmesidir. İnanç, bir karakterin acısını taşıma biçimini belirleyebilir; fakat anlatının o acının somut şartlarını görme sorumluluğu sürer. Dua eden insanın işsizliği, duasıyla birlikte görünür kalmalıdır.

Yazarın kendi anlatımı, edebî beslenmesinin genişliğine ilişkin de ipucu verir. Bir söyleşisinde dünya edebiyatından okumalarını, özellikle ironiden aldığı etkiyi anlatır. Bu tanıklık, Haksal'ı yalnızca ait olduğu çevrenin eserleriyle açıklamanın yetersizliğini gösterir. Yine de okumaların listesi, eserin estetik başarısının belgesi değildir. Etki, anlatıda dönüştürüldüğü ölçüde anlam kazanır. Benzer biçimde *Yitik Yaşamın Güncesi* gibi romanlarını öykülerinin uzatılmış biçimi saymak için de yeterli dayanağımız yoktur; romanın süreyi, yan kişileri ve toplumsal ilişkileri nasıl taşıdığı ayrıca incelenmelidir. Türler arasındaki geçiş, aynı sesin daha uzun konuşmasından fazlasını ister.

Haksal'ın şiirsel duyarlılığına yöneltilecek eleştiri, şiirsellüğün kendisini suçlamamalıdır. Asıl mesele, cümlelerin insanı ne kadar görünür kıldığıdır. Bir karakterin neden sustuğunu bütün ayrıntılarıyla öğrenmeyebiliriz; yine de o susuşun başkasının kine benzemediğini hissedebiliriz. Edebî kişilik orada belirir. Haksal'ın öykülerine yeniden dönerken bakılacak yer, yalnızlığı bildiren sözcüklerin çokluğundan önce, bu ayrımın kurulabildiği anlardır: Eşyayı tutuş, geçmişe dönüşün ritmi, konuşmaya cesaret edemeyen kişinin bekleyişi. Okur, sayfa kapandıktan sonra bazen yalnızca o küçük hareketi hatırlar.

Filozof Kirpi: "Cümle insanın önüne geçtiğinde, en güzel kelimeler bile onun yüzünü örtebilir."

3. İNANÇ, GELENEK VE İTİRAZ: HAKSAL'IN FİKRÎ DÜNYASI

Bir insanın inandığını söylemesiyle inandığının sorumluluğunu taşıması arasında bazen koca bir iktidar tarihi uzanır. Kelimeler aynı kalır; onları söyleyen kişinin oturduğu koltuk, baktığı yüzler, sustuğu haksızlıklar değişir. Ali Haydar Haksal'ın düşünce yazılarındaki belirgin gerilimlerden biri burada ortaya çıkar. İnanç, onun için hayatı kuşatan bir anlam kaynağıdır. Fakat Müslümanların siyasî ve ekonomik davranışlarını değerlendirdiği yazılarında, bu kaynağa bağlılık iddiasıyla gündelik tercihlerin birbirinden uzaklaşmasını eleştirir. Onun fikrî dünyasına giriş kapısını, savunduğu değerlerle kendi çevresinde gördüğü davranışlar arasındaki bu çatışma açar.

Haksal'ın medeniyet anlayışında dil, ahlâk ve yaşama biçimi birbirine bağlıdır. 30 Ocak 2014 tarihli "Bir milletin medeniyet dili" yazısında, Müslümanları farklı kavimleri kapsayan bir bütün içinde düşünür; kültürel çeşitliliği kabul ederken ortak zemini İslâmî esaslarda bulur. Bu yaklaşımda medeniyet, geçmişten kalan mimarî eserlerin veya edebî hatıraların toplamını aşar; insanın kendisini nasıl tanımlayacağını ve dünyayla nasıl ilişki kuracağını belirleyen bir çerçevedir. Kavramların korunmasına verdiği önem de buradan gelir. Kelimenin değişmesi, onun gözünde düşüncenin ve davranışın yön değiştirmesine kadar uzanabilir.

Bu hassasiyetin anlaşılır bir tarafı vardır. Bir toplum, kendisini yalnızca başkalarının hazırladığı kavramlarla anlatmaya başladığında kendi tecrübesinin bazı ayrıntılarını kaybedebilir. Fakat kavramın kökeniyle doğruluğunu birbirine bağlamak ayrı bir sorundur. Başka bir kültürde doğmuş düşünce, sırf doğduğu yer

yüzünden geçersiz olmaz. Aynı şekilde yerli bir kelime, taşıdığı hükmü kendiliğinden adil kılmaz. Haksal'ın yaklaşımını burada sınamak gerekir: Kavramların hangi ihtiyaçlara cevap verdiğini mi araştırıyoruz, yoksa önce onların nüfus kâğıdına mı bakıyoruz? Düşüncenin gümrük kapısı fazlasıyla sıkı tutulduğunda, içerideki yanlışların dışarıdan gelecek eleştiriden korunması da kolaylaşır.

16 Kasım 2016 tarihli "İslâm'dan Muhafazakârlığa, Burjuvaziye, Sekülerizme" yazısı, bu kavramsal hassasiyetin siyasî karşılığını gösterir. Haksal, Müslümanların sağcılık ve muhafazakârlık gibi tanımlarla kendi yönelimlerinden uzaklaştırıldığını savunur; dünyevî çıkarlarla birlikte gerçekleştiğini düşündüğü dönüşümü eleştirir. Dolayısıyla onu alışılmış anlamıyla bir muhafazakârlık savunucusu saymak yetersizdir. Kendi kavrayışında muhafazakârlık, İslâmî sorumluluğun yerine geçebilen ve mevcut düzenle uzlaşmayı kolaylaştıran bir kimliğe dönüşmektedir. Bu, onun iddiasıdır; toplumsal dönüşümün bütün nedenlerini açıklayan tamamlanmış bir sosyolojik çözümleme olarak alınmamalıdır.

Bu yazıdan hareketle Haksal'ın eleştirisini, aidiyetin içinden yükselen bir itiraz olarak okuyabiliriz. Aynı dinî kelimeleri kullanan insanların aynı ahlâkî yerde durmadığını fark eder. Burada verimli bir düşünce imkânı açılır: Kişinin kendisini hangi sıfatla sunduğundan önce ne yaptığına bakmak. Adaletten söz edenin ücret öderken, emanetten söz edenin yetki kullanırken, merhametten söz edenin güçsüz biriyle karşılaşırken nasıl davrandığı önem kazanır. İnanç, davranışın denetlenmesini engelleyen bir ayrıcalığa dönüştüğünde, ahlâkî muhasebe daha başlamadan durdurulmuş olur. Haksal'ın itirazının kıymeti, bu durdurmaya razı olmadığı yerlerde belirginleşir.

31 Mart 2017 tarihli "Ah Müslümanlar Ah!" yazısındaki ifade açıktır: "Günümüz siyaseti, iktidar ve mal tutkusu Müslümanların ahlâkını bozdu." Haksal burada yalanı, hileyi ve başkaları adına hüküm vermeyi kendi çevresinin dışına havale etmez. Eleştirisini Müslümanlık iddiası taşıyanların davranışlarına yöneltir. Bu cümleyi bütün Müslümanlar hakkında doğrulanmış bir toplumsal hüküm gibi okumak yerine, yazarın güçlü bir ahlâkî ithamı olarak değerlendirmek gerekir. Yine de ithamın yönü önemlidir: Aidiyet, eleştiriden muafiyet sağlamamaktadır.

Bununla birlikte ahlâkî itirazın kendi sınırları vardır. Bozulmayı hırs, tamah ve değer kaybıyla açıklamak, insanın sorumluluğunu görünür kılar; kurumların nasıl çalıştığını açıklamak içinse daha fazlası gerekir. Hesap vermeyen yönetim, kapalı karar süreçleri, bağımlı denetim ve ayrıcalık dağıtan ilişkiler, kişisel zaafaların çoğalabileceği şartlar oluşturur. Her sorunu kötü insanlara bağladığımızda, iyi niyetli kişilerin aynı düzen içinde neden benzer sonuçlar üretebildiğini anlayamayız. Haksal'ın burada ele alınan yazılarında vicdanî çağrı güçlüdür. Bu çağrıyı kurumsal çözümlemenin yerine koymak, onun ahlâkî teşhisinden beklenebilecek şeyi gereğinden fazla genişletir.

27 Nisan 2014 tarihli "İktidar ile Vicdan Çatışması" yazısında vicdanî insanın kendisiyle hesaplaşması üzerinden anlatır. Günün sonunda yapılan muhasebe, düşüncesinin somut sahnelerinden biridir: İnsan başını yastığa koyar ve yaptıklarıyla karşılaşır. Böyle bir sahne, sorumluluğu soyut ilkelerden kişinin kendi hayatına indirir. Fakat kamusal adalet açısından şu soruyu da doğurur: Hesaplaşmayı reddeden kişinin karşısında kim duracaktır? Vicdanın sustuğu yerde mağdurun hakkını koruyacak düzenek gerekir. Yöneticinin geceleri rahat uyuyamamasını beklemek, haksızlığa uğrayan insana güvence sunmaz.

Haksal'ın siyasî dilindeki başka bir gerilim, demokrasiye yaklaşımında belirir. 7 Kasım 2018 tarihli "Milan Muhafazakâr Demokrasi" yazısında, muhafazakâr iktidarın demokrasi söylemini dinî kavramlarla güçlendirmesini ve muhaliflerini damgalayan tutumunu eleştirir. Ancak yazının dili, demokrasinin araçsallaştırılmasıyla demokrasinin kendisi arasındaki ayrımı yeterince berrak tutmaz. Otoriter uygulamaların demokrasi adı altında yürütülmesi, demokratik denetimin değersizliğini göstermez. Tersine, iktidarın

değiştirilebilirliği ve itiraz hakkı bakımından denetimin gerekliliğini düşündürür. Onun polemğinde bu ayrımın bulanıklaşması, yerinde bir otoriterlik eleştirisinin kavramsal gücünü azaltır.

Gelenek meselesinde de benzer bir ayrıştırmaya ihtiyaç vardır. İnanç ilkesiyle tarih boyunca o ilke adına kurulmuş düzenler aynı düzlemde değerlendirilemez. Geçmişte yaşanmış her uygulamayı kutsalın korumasına almak, insan kararlarını sorgulanamaz hâle getirir. Buna karşılık geçmişi bütünüyle karanlık saymak da hafızayı tahrip eder. Haksal'ın öz değerlere dönüş çağrısını verimli kılabilcek soru şudur: Hangi değer, hangi tarihî uygulamadan ayrıştırılarak korunacaktır? Adaletin korunmasıyla eski bir otorite biçiminin korunması farklı sonuçlar doğurabilir. Geleneğe sadakat, mirasın içindeki haksızlığı adlandırma cesaretini de gerektirir.

Bu gerilim edebiyata geçtiğinde daha hassas bir hâl alır. Köşe yazarı kesin bir hüküm kurabilir; öykü kişisi o hükmün karşısında kendi karmaşıklığıyla durabilir. İnançlı bir yazarın edebî gücü, kendisiyle aynı doğruları paylaşmayan insanı ne kadar dikkatle görebildiğinde de sınanır. Karakterin tereddüdü hemen düzeltilmesi gereken bir yanlış sayıldığında, anlatı kendi keşif alanını daraltır. Haksal'ın düşünce yazılarındaki kesinliklerle öykülerindeki iç çatışmaları birlikte okumak bu nedenle önemlidir. Gazetedeki açıklama, öykünün anlamını önceden belirleyen bir anahtar olarak kullanılırsa karakterin kendisine ait sesi kaybolabilir.

Yedi İklim açısından bunun karşılığı editoryal bir sorumluluktur. Bir dergi ortak duyarlılık çevresinde kurulabilir; fakat yayımladığı her metinden aynı sonucu istemeye başladığında edebî çeşitlilik zayıflar. Haksal'ın inanç ve medeniyet anlayışının dergideki karşılığını değerlendirirken, kişisel yazılarıyla bütün yayın politikasını özdeşleştirmemek gerekir. Asıl somut sınama, farklı seslerin nasıl karşılandığında yapılabilir. İnançlı okurun alışkanlığını rahatsız eden bir karakter, kendi çevresinin ikiyüzlülüğünü açığa çıkaran bir öykü, ustanın hükmüne itiraz eden genç bir eleştirmen: Bir edebiyat ortamının düşünsel genişliği bu karşılaşmalarda görünür olur.

Haksal'ın fikrî portresinde güçlü bir ahlâkî itirazla, bu itirazı zaman zaman daraltan keskin medeniyet ayrımları yan yana durur. Onu yalnızca vefalı bir gelenek taşıyıcısı diye anmak, kendi çevresine yönelttiği rahatsız edici soruları susturur. Her hükmünü benimsemek ise o soruların açtığı eleştiri imkânını kapatır. Masanın üzerinde iki metin kalır: Biri insana kendi yaptıklarının hesabını sorar; diğeri dünyayı kesin aidiyetlerle ayırır. Okur, birincisinin dürüstlüğü korurken ikincisinin sınırlarına dokunabilmelidir.

Filozof Kirpi: "İnancın haysiyeti, kendi safındaki haksızlığa hangi adı verdiğinde görünür."

4. DERGİNİN MUTFAĞI: YEDİ İKLİM'İN KURULUŞU, EMEĞİ VE EDEBİYAT ÇEVRESİ

Bir derginin kapağında ay ve yıl yazar. Oysa o tarihin arkasında yetişmeyen metinler, yeniden okunan provalar, matbaaya gönderilecek sayfalar ve dağıtılmayı bekleyen nüshalar vardır. Edebiyat tarihi çoğunlukla yayımlanmış cümleleri kaydeder; o cümlelerin okura ulaşmasını sağlayan emeği daha seyrek görür. Yedi İklim'i anlamak için bakışımızı biraz da bu görünmeyen alana çevirmeliyiz. Ali Haydar Haksal'ın dergiciliği, kendi eserlerinin yanına eklenmiş bir faaliyet olarak değerlendirilemez. Başkalarının yazabilmesi, okunabilmesi ve birbirleriyle karşılaşabilmesi için sürdürülen ayrı bir çalışma hayatıdır bu. Ancak bu hayatı tek kişinin fedakârlık hikâyesine dönüştürmek, dergiyi oluşturan ilişkileri eksiltir.

Kuruluşun somut bir mekânı vardır. Haksal'ın 2024'teki anlatımına göre dergi çıkarma kararı, 1987'de Üsküdar'daki evinde yapılan toplantıda belirginleşir. Âlim Kahraman, Osman Bayraktar, Mustafa Çelik ve Haksal'ın oluşturduğu çekirdeğe başka isimler katılır. Derginin adı İlhan Kutluer'in önerisiyle benimsenir. İlk görev paylaşımında sahiplik Haksal'a, yazı işleri sorumluluğu Bayraktar'a verilir. Bu ayrıntı önemlidir: Sonraki yıllarda Haksal'la özdeşleşen yayın, başlangıçta görevleri paylaşılmış bir arkadaşlık girişimidir.

Yeni derginin arkasında daha önce edinilmiş yayın tecrübesi bulunur. Haksal, 2008 tarihli Osman Bayraktar yazısında Maver'a'dan ayrılmalarını, bir oturum metninin yayımlanmamasıyla ilişkilendirir. Bu, taraflardan birinin tanıklığıdır; ayrılığın bütün nedenlerini açıklayan ortak bir tutanak sayılamaz. Yine de yayın kararlarının edebiyat çevrelerini nasıl etkileyebildiğini gösterir. Hangi metnin basılacağı meselesi, bazen yalnızca bir sayının içeriğini belirlemez; yazarların aynı masada kalıp kalamayacağını da belirler. Yedi İklim'in doğuşunda devamlılıkla ayrışma birlikte vardır: Tanınan bir edebiyat mirası taşınırken, yayın sorumluluğu için başka bir alan açılmıştır.

İlk sayı Mart 1987'de yayımlanır. Kütüphane bibliyografyası, ilk dönemi Mart 1987–Şubat 1989 arasında yirmi dört sayı olarak kaydeder; ikinci dönem Nisan 1992'de başlar. Dolayısıyla derginin uzun ömrünü anlatırken kesintiyi görünmez kılmamalıyız. Ara verilmiş olması, çabanın değerini azaltmaz; sürekliliğin nasıl yeniden kurulduğunu araştırmaya çağırır. Bir yayın hayatının dayanıklılığı, her ay aynı düzenle ilerlemesinden ibaret değildir. Dağılan çalışma ritmini yeniden oluşturmak, eski okura tekrar ulaşmak ve yeni katkıları bir araya getirmek de bu dayanıklılığın parçalarıdır.

Haksal, yirminci yıl yazısında ilk dönemin sonunu derginin ortak çalışma havasını kaybetmesiyle açıklar. Yeniden çıkışta Cevdet Karal ve Mükremin Seçim'in katkılarını ayrıca anar. Böylece kesintiyi yalnızca para sorununa bağlayan kolay açıklamanın ötesine geçer. Bir dergi, ortak dikkat dağılınca da zayıflayabilir. Metin gönderenlerin varlığıyla yayın sorumluluğunu taşıyanların sürekliliği aynı şey değildir. Herkesin yazdığı fakat kimsenin prova okumadığı bir ortamda, düşünsel canlılık basılı sayfaya dönüşmeyebilir. Dergiciliğin gündelik disiplini, arkadaşlığın sıcaklığından ayrı bir emek ister.

Bu emeğin teknik tarafında da isimler vardır. Haksal, ilk dönemde İbrahim Usul'ün sorumluluğunu belirtir; ilk sayıların Marmara Ajans'ta hazırlandığını anlatır. Sayfa düzeni, yazının boyutu, görselin yerleştirilmesi ve metinler arasındaki geçiş, okurun dergiyle ilişkisini etkiler. Şiirin çevresindeki boşluk bile okuma ritmine katılır. Teknik emek, düşüncenin dış ambalajı sayıldığında dergiciliğin yarısı gözden kaçar. Bir metnin nasıl sunulduğu, onun nasıl karşılanacağını da biçimlendirir. Yedi İklim'in kolektif tarihine bakmak, imzası şiirin altında görünenlerle sayfanın hazırlanmasını sağlayanları aynı hafızada buluşturmayı gerektirir.

Dağıtım da bu tarihin içindedir. Haksal'ın Asım Gültekin'in bir dönem dağıtımı üstlendiğini belirtmesi, edebî çevrenin yalnızca yazı üretmediğini hatırlatır. Bir nüshanın hazırlanmasıyla okura ulaşması arasında ayrı bir iş vardır. Aynı yazıda grafik ve teknik katkılar da kaydedilir. Bu bilgiler, dergiyi yalnızca kapaktaki tanınmış isimlerden okumamızı engeller. Kültür hayatında bazı insanlar eserleriyle, bazıları ise eserlerin dolaşabileceği yolları açık tutarak iz bırakır. İkincisinin emeği, birincisinin görünürlüğüne dönüşürken kolayca unutulur.

Maddî dayanak konusunda da dikkatli bir ayırım gerekir. Haksal, aile kazancının kitaplara aktarılmasını ve kütüphanenin korunmasını anlatır; ayrıca belediyeden gelen mekân tahsis teklifini kaydeder. Bu tanıklık, kitap birikimiyle dergi çevresinin hangi imkânlardan yararlandığını kısmen gösterir; derginin bütün bütçesini açıklamaz. Kamusal destek alınması, tek başına yayın bağımsızlığının kaybedildiğini kanıtlamaz. Bağımsızlığın sınıdığı yer, desteğin yayın kararına müdahale edip etmediğidir. Aynı şekilde fedakârlık anlatısı da mali yapıyı kendiliğinden şeffaflaştırmaz. Emeği takdir etmekle çalışma şartlarını açık biçimde anlamaya çalışmak birlikte yürütülebilir.

Yedi İklim'in eğitim işlevi, Haksal'ın usta–çırak ilişkisine verdiği önemle bağlantılıdır. 2023 söyleşisinde dergiden farklı kuşakların geçtiğini; kalanların yanı sıra ayrılıp başka yayınlara yönelenlerin de bulunduğunu anlatır. Gençlere tavsiyeleri arasında geniş okuma, sabır ve metni fazlalıklarından arındırma yer alır. Bunlar, yazarlığı yalnızca yayımlanma heyecanından çıkarıp çalışma alışkanlığına bağlayan önerilerdir. Dergi, böyle işlediğinde genç kaleme bir sayfa vermenin ötesine geçer; kendi yazısını yeniden değerlendirebileceği bir mesafe kazandırır.

Fakat “yazar yetiştirmek” ifadesi dikkatle kullanılmalıdır. Bir dergide yayımlanan kişinin bütün başarısını o dergiye yazmak, yazarın kendi emeğini ve başka karşılaşmalarını küçültür. Editörün katkısı büyük olabilir; bu katkı kişiyi sahiplenme hakkı doğurmaz. Öğretici ilişkinin olgunluğu, genç kalemin farklılaşmasını karşılayabilmesinde görünür. Ustanın sesini başarıyla taklit eden kişiyle kendi dilini bulan kişi arasında fark vardır. İlkinde öğretimin sonucu hemen tanınır; ikincisinde öğretmen başlangıçta rahatsız bile olabilir. Bir edebiyat mektebinin verimliliği, kendisine benzemeyen eserlerin ortaya çıkmasına ne kadar dayanabildiğiyle de ölçülür.

Özel sayılar, derginin başka bir kurucu faaliyetidir. İslâmcı Dergiler Projesi’nin kaydı, Yedi İklim’in belirli edebî öncüleri dosyalar ve kapak konuları aracılığıyla öne çıkardığını gösterir. Böyle bir çalışma dağınık değerlendirmeleri bir araya getirir, yeni okura başlangıç noktası sağlar ve araştırmacıya malzeme bırakır. Ancak özel sayı, yalnızca övgülerin toplandığı bir törene dönüştüğünde inceleme gücünü kaybeder. Bir yazarı hatırlamak, onun başarısız eserini, tekrarını veya düşünsel açmazını konuşmayı da içermelidir. Vefanın eleştiriyi susturduğu yerde, korunmak istenen eser zamanla okunmak yerine anılmaya başlar.

Haksal’ın 2024 yazısında özel sayı tercihlerini kendi düşünce çizgileriyle sınırladığını açıkça belirtmesi, bu hafızanın seçici niteliğini gösterir. Her derginin bir yönelimi olabilir; bütün edebiyatı eşit ölçüde temsil etmesi beklenemez. Bununla birlikte, kendi çevresi dışındaki üretimi sistemli biçimde incelememek karşılaştırma imkânını daraltır. Bir eserin gücü, yalnızca benzerleri arasında sınılandığında bazı zaafı görünmez kalabilir. Buradaki eleştiri, derginin kimliksizleşmesini istemez. Kendi ölçülerini başka eserler karşısında açıklayabilmesi, savunabilmesi ve gerektiğinde değiştirebilmesi üzerinde durur.

Basılı dergiye bağlılığı da aynı çerçevede değerlendirmek gerekir. Haksal, kâğıdın dokusunu ve kitap arasında saklanan çiçeği hatırlarken okumanın maddî hafızasını dile getirir; dijital yayıncılığa ise belirgin bir kuşkuyla yaklaşır. Oysa editöryal ciddiyet, taşıyıcının kâğıt olmasından kendiliğinden doğmaz. Düzeltme, arşivleme ve eleştiri dijital ortamda da kurulabilir. Basılı nüshanın korunmasıyla erişilebilir bir dijital arşiv birbirini tamamlayabilir. Rafin içindeki sayıyı uzaktaki okura açmak, derginin hafızasını genişletir. Bir zamanlar zarfla gönderilen şiirin yanına yeni bir dosya gelir; asıl emek yine onu dikkatle okuyacak kişinin önünde başlar.

Filozof Kirpi: “Bir derginin gerçek tirajı, kaç nüsha basıldığından önce kaç ayrı sese dikkat verebildiğinde saklıdır.”

5. MİRASIN MUHASEBESİ: YEDİ İKLİM’İN KAZANDIRDIKLARI VE SINIRLARI

Bir yazarın ardından kalan masaya herkes başka türlü bakar. Yakınları orada bir insanın yokluğunu hisseder; okurları yeni bir kitabın artık gelmeyeceğini düşünür; birlikte çalışanlar ise cevaplanacak mektupları, hazırlanacak sayfaları, tamamlanmamış işleri görür. Ali Haydar Haksal’ın 28 Ağustos 2026’daki vefatı, bu farklı kayıpları aynı yerde buluşturdu. Arkasında eserlerle birlikte uzun yıllar emek verdiği bir dergi, bir kütüphane ve edebiyat çevresi bıraktı. Bu mirasın muhasebesi, her birine kendi ölçüsüyle yaklaşmayı gerektirir. İnsani yakınlığın değeriyle bir öykünün estetik başarısı aynı terazide tartılamaz.

Haksal’ın hayatındaki çalışma ısrarını gösteren dokunaklı bir tanıklık, kardeşi Mustakim Haksal’dan gelir. Cenazesi sırasında yaptığı açıklamada, hastalık döneminde de kitapların başucundan eksilmediğini ve derginin son sayılarını hastane şartlarında hazırladığını anlatır. Bu tanıklık, yayın faaliyetinin onun hayatındaki yerini gösterir. Fakat fedakârlığı yalnızca hayranlıkla karşılamak eksik kalır. Böyle bir emek aynı zamanda şu soruyu doğurur: Bir kültür kurumunun devamı, çalışan kişinin hastalığında bile dinlenememesine ne kadar bağlıdır? Şahsî adanmışlıkla kurumsal kırılma, aynı manzaranın içinde bulunabilir.

Edebî mirası değerlendirirken ilk yapılması gereken, kitapların sayısını başarı ölçüsüne dönüştürmemektir. Çok yazmak, çalışmanın genişliğini gösterir; kalıcılığı ise okurun metne yeniden dönme ihtiyacı belirler. *Evdeki Yabancı*, *Sesim Bana Yetmiyor*, *Yalnızlık Sarkacı* gibi kitapların gelecekteki karşılığı, Haksal'ın şahsiyetine duyulan saygının ötesinde oluşacaktır. Onu hiç tanımamış, dergi çevresine uğramamış, düşünce dünyasını paylaşmayan bir okurun da anlatıdaki insana ulaşabilmesi gerekir. Eser, yazarının sosyal çevresinden uzaklaştığında kendi sesini taşıyabiliyorsa yeni karşılaşmalara açık kalır. Bu açıklık, bir ödülünden veya anma toplantısından daha uzun ömürlü olabilir.

Önceki bölümlerde belirginleşen estetik gerilim burada yeniden karşımıza çıkar. İç dünyaya yönelen anlatım, okura kolayca görünmeyen bir acıyı duyurabilir; aynı yoğunluk içinde karakterlerin birbirinden ayrılmasını da güçleştirebilir. Haksal üzerine yapılan incelemeler, iç monolog ve atmosferin ağırlığını vurgularken bazı metinlerin deneme diline yaklaşmasına dikkat çeker. Bu değerlendirmeler, bütün eserlerin aynı başarı düzeyinde olduğunu varsaymamamız gerektiğini gösterir. Sağlam bir miras çalışması, güçlü öykülerle daha zayıf kalanları yan yana okuyabilmelidir. Seçme öyküler hazırlamak, farklı baskıları karşılaştırmak ve anlatımındaki değişimleri göstermek, genel övgülerden daha kalıcı bir hizmet sunar.

Yedi İklim'in katkısı ise eserlerin yanında insan ilişkilerinde görünür. İsmail Kılıçarslan, 30 Ağustos 2026 tarihli yazısında dergi bürosuna genç yaşta gelişini, toplantılara katılışını ve farklı edebiyatçılarla tanışmasını anlatır. Daha önemlisi, Haksal'ın bir süre sonra kendisinden yaşlıtlarının gönderdiği şiirlere bakmasını istediğini kaydeder. Bu küçük ayrıntı, öğretici ilişkinin somut karşılığıdır: Genç kişi yalnızca değerlendirilmez, değerlendirme sorumluluğuna da katılır. Tanıklık, Yedi İklim'in en azından bu tecrübede, yayımlanma imkânıyla birlikte edebî muhakeme alanı açtığını gösterir.

Böyle bir katkının değeri, sonradan ünlü olmuş isimlerle sınırlanamaz. Yazmayı sürdüremeyen, kitabını yayımlayamayan veya başka bir mesleğe yönelen kişinin kazandığı okuma alışkanlığı da önemlidir. Dergi çevresinin etkisi bazen bibliyografyaya girmeyen hayatlarda devam eder. Bir öğretmenin öğrencisinin cümlesine daha dikkatli yaklaşmasında, bir okurun kolay hüküm vermekten vazgeçmesinde karşılık bulabilir. Ancak bu ihtimalleri gerçekleşmiş sonuçlar gibi sunamayız. Derginin etkisini anlamak için tanınmış yazarların yanında görünürlük kazanmamış katılımcıların da tanıklıklarına ihtiyaç vardır. Başarı hikâyeleri, bir kurumun geçmişinin tamamını temsil etmez.

Aynı nedenle, dergiden ayrılanların hikâyeleri de hafızanın içinde tutulmalıdır. Kılıçarslan'ın kendi kuşağının yayınlarına yönelerek Yedi İklim'den uzaklaştığını, buna rağmen oradaki yetişme tecrübesini önemseydiğini söylemesi, ayrılığın her zaman kopuş anlamına gelmediğini gösterir. Bir edebiyat ortamı insanları sonsuza kadar kendi çevresinde tutmak zorunda değildir. Orada kazanılan dikkat başka masalarda çalışmaya devam edebilir. Kurumun kendisine ait saydığı başarılarla ilişkisinin sınırı da burada belirir: Başkasının gelişimine katkıda bulunmak, onun geleceği üzerinde tasarruf hakkı vermez. Emeğin en olgun karşılığı, bazen yetişen kişinin ayrı bir yol açmasını kabullenmektir.

Yedi İklim'in sınırlarını tartışırken düşünsel aidiyetinin belirleyiciliğini unutmamak gerekir. Haksal, özel sayı tercihlerini kendi düşünce geleneği çevresinde yaptıklarını açıkça belirtmiştir. Bu tercih bir hafızayı korurken başka eserlerle karşılaşma alanını da sınırlamıştır. Buradaki mesele, her derginin bütün edebiyatı temsil etmesini istemek değildir. Asıl soru, dışarıdaki üretimin kendi estetik ölçülerini yeniden düşünmeye ne kadar imkân verdiğidir. Bir çevre yalnızca kendi beğenisini doğrulayan eserleri dolaşıma soktuğunda, zamanla tartışmanın yerini tanışıklık alabilir. Bu ihtimal, Yedi İklim'in bütün yayın hayatı hakkında verilmiş hüküm değil, arşiv üzerinden sınanması gereken bir sorudur.

Haksal'ın siyasî yazılarındaki ahlâkî itiraz, bu muhasebeye ayrıca katılmalıdır. Kendi inanç çevresinde gördüğü yalanı, iktidar tutkusunu ve çıkar ilişkilerini eleştirmesi, aidiyetin içinde de hesap sorulabileceğini gösterir. Bu

tavrın sonraki kuşaklara aktarılabilecek tarafı, belirli polemik cümlelerini tekrarlamakla sınırlı değildir. Aynı dikkat, derginin kendi kararlarına da yöneltilebilir: Yakınlık yayın ölçüsünün önüne geçiyor mu? İtiraz eden genç, sadakatsizlikle mi karşılanıyor? Edebî değer ile kişisel ilişki çatıştığında hangi gerekçe belirleyici oluyor? Bir miras, kurucusunun eleştiri cesaretini kendi kurumuna uygulayabildiğinde daha dürüst biçimde taşınır.

Haksal'ın ardından derginin devamına ilişkin çağrılar yapılmıştır. Adnan Öksüz'ün 31 Ağustos 2026 tarihli yazısı, bu beklentiye açıkça dile getirir. Fakat bir devam çağrısı, sonraki yayın düzeninin nasıl kurulacağına ilişkin kanıt değildir. Burada yapılabilecek değerlendirme geleceğe dönük bir öneridir: Sorumlulukların paylaşılması, editoryal kararların açıklanabilir olması ve yeni kişilerin işleyişi öğrenebilmesi gerekir. Kurucunun her alışkanlığını korumaya çalışmak, onun çalışma şartlarını da sonraki kuşağa yükleyebilir. Aynı yoğun fedakârlığı herkesten beklemek yerine, emeğin sürdürülebileceği bir düzen kurmak, yapılan işe daha sağlam bir bağlılık gösterir.

Arşiv meselesi de bu sürekliliğin parçasıdır. Sayıların, künyelerin, dosyaların ve katkı sahiplerinin doğru kaydedildiği bir dizin, araştırmacının karşılaştırma yapmasını sağlar. İzinler gözetilerek hazırlanacak dijital erişim, basılı koleksiyonun korunmasını tamamlayabilir. Mektuplar ve yayın hazırlıkları ise kişisel mahremiyet dikkate alınarak tasnif edilmelidir. Bunlar henüz yapıldığını ileri sürdüğümüz işler değildir; mirasın kullanılabilir hâle gelmesi için gerekli adımlardır. Çünkü erişilemeyen birikim, zamanla yalnızca hakkında konuşulan bir büyüklüğe dönüşür. Rafın doluluğuyla bilginin dolaşıma girmesi arasında emek isteyen uzun bir mesafe vardır.

Haksal'ın adını taşıyan bir çalışma ortamında ona yöneltilmiş ciddi bir eleştirinin de bulunabilmesi, bu mirasın olgunluğunu gösterir. Okur hem tanıklığı hem itirazı görebilmeli; kendi kararını verebilmelidir. Böyle bir ortamda vefa, araştırmacının önüne çekilmiş perde olmaktan çıkar. Genç bir okur raftan bir kitap alır, daha önce övülmüş bir öykünün kenarına soru işareti koyar. Ardından başka bir sayfada kendisini durduran cümleyi bulur. Kitabı kapatmaz; geri döner, yeniden okur. O küçük dönüşte artık yazarın yakınlarının sesiyle açıklanamayacak bir ilişki başlamıştır.

Filozof Kirpi: "Bir yazara bırakılabilecek en dürüst çiçek, kitabının kenarına düşülmüş cesur bir okur notudur."